

kiemeléssel jelzem, egyébként átfogalmazom, vagy magyarázatot fűzök hozzá.

Bevezetés: Lehár Antal 1876-ban született!

3. o. Magasházy László (1879–1959) *ht. tűzér százados, 1920. 03. 01-től a kormányzó szárnysegédje.*

15. o. Friedrich István (1883–1958) gépészmérnök, politikus, miniszterelnök: 1919. 08. 07–11. 24.; *Hadügyminiszter: 1919. 11. 25–1920. 03. 15.*

28. o. Lorx Viktor (*Győző*) (1873–1922) magyar *ht. ezredes; 1921. 05. 01-től vezérőrnagy.*

38. o. Soós Károly (1869–1953) magyar vezérőrnagy; 1920. 08. 01-től *altábornagy.*

39. o. Báró Willerding Rudolf (1866–1928), magyar altábornagy; 1921. 02. 01-től *gyalog-sági tábornok.*

44. o. Prónay Pál ... *alezredes* volt ekkor.

47. o. Nagy Pál (1864–1927) magyar altábornagy, 1921. 05. 01-től *gyalog-sági tábornok.*

52. o. Hegedűs Pál (1861–1944) magyar vezérőrnagy, 1920. 08. 01-től *altábornagy.*

54. o. Szívó Sándor (1868–1945) magyar altábornagy.

58. o. Horthy István (1858–1937) magyar vezérőrnagy, 1920. 08. 01-től *altábornagy. A kormányzó testvére.*

65. o. Gróf Mikes János (1876–1945) ...

66. o. Sréter István (1867–1942) magyar vezérőrnagy, *rangjáról 1926-ban leköszönt.*

85. o. Almásy László *Ede* (1895–1951) magyar *tart. főhadnagy, tábori pilóta, a későbbi világhírű sivatagkutató.*

88. o. Várjon Zoltán (1886–?) magyar *vk. százados.*

89. o. Jármay Andor (*Endre*) (1875–1944) magyar *ht. alezredes, majd ezredes.*

91. o. Fekete-Farkas Oszkár nem létezett, viszont: Fekete Őrs Oszkár (1889–?) magyar *ht. százados, tábori pilóta. A magyar űsrepülőek egyike, a restaurációs kísérletek bukása után végleg emigrációba kényszerült.*

98. o. Görgey József (1886–1947) magyar *ht. százados, a Kormányzó szárnysegédje.*

108. o. Bauer Gusztáv (1887–?) magyar *vk. százados.*

112. o. Alexay Sándor sem létezett, viszont: Alexay András (1888–?) magyar *ht. százados, tábori pilóta. Az űsrepülőek egyike.*

113. o. Shvoy Kálmán (1881–1971) magyar *ht. alezredes, majd ezredes.*

114. o. Röder Vilmos (1881–1969) magyar *ht. alezredes majd ezredes.*

115. o. „Báró Boroviczény Aladár ...” teljesen átírásra szorul. *Boroviczény Aladár (1890–1963) magyar tart. főhadnagy, politikus, vadászati és ornitológiai szakíró. Soha nem kért, vagy kapott főnemesi címet, bár felesége Zita királyné (elég közeli) rokona volt. Tiszti rangjáról leköszönt, majd visszavonult a politikától. Ennek ellenére ismételen üldözték következetes legitimizmusa miatt, 1942-ben pl. közlegényként a 2. hadsereggel a frontra küldték.*

124. o. Gróf Prónay Gyula (1860–1933) magyar *ht. alezredes* ...

150. o. Báró Than Károly (1873–?) magyar *ht. ezredes, 1920. 08. 01-től vezérőrnagy.*

151. o. Sárkány Jenő (1869–?) magyar *vezérőrnagy, 1920. 03. 01-től altábornagy.*

152. o. Gróf Esterházy Ferenc (1896–1939) magyar nagybirtokos, *zeneszerző, legitimista politikus.*

153. o. Hornyák Jenő (1883–1942) osztrák–magyar *haditengerész-tiszt (sorhajóhadnagy).* [A tengerésztiszt = kereskedelmi tengerész.]

Sipos Péter a jegyzetek közel egyötödében hibás adatot vagy tényt közöl... Ennyi hiba viszont már nem csak a szerző felelőtlensége, hanem felveti a szerkesztő felelősségét is...

Nagy Domokos Imre

RENÉ CHARTRAND

LE PATRIMOINE MILITAIRE CANADIEN

D'hier á aujourd'hui, Tome 1: 1000–1750

(*Art Global, Montréal, 1993. 239 o.*)

A kanadai Nemzetvédelmi Minisztérium Stratégiai Kutatóközpontjának és Hadtörténeti Szolgálatának ösztönzésére jelentős vállalkozásként *Serge Bernier* irányításával hozzákezd-

tek a teljes honi hadtörténelem háromkötetes feldolgozásának elkészítéséhez. Az első kötet 1993 végén jelent meg „A kanadai hadiörökség. A tegnaptól a mába” címmel, és ez az 1000-tól

1750-ig terjedő időszakot fogja át. Gyakorlatilag a teljes kanadai történelem megelevenedik abból a mottóból kiindulva, amely Louis Philippe comte de Ségur (1753–1830) francia hadvezér, diplomata és akadémikus szavait ismétli: „A béke a bölcsék ábrándképe, a háború az emberiség története”. A történelmi teljességre törekvést már a bevezető is hangsúlyozza, amikor kiemeli az európai bevándorlók hagyománya mellett a terület őslakosait.

Ennek jegyében a hatalmas kiterjedésű mai állam múltjának első fejezeteként a mintegy 3500 évvel ezelőtt élt helyi harcosok történetét eleveníti meg a szerző. A főleg a kezdeti időkre vonatkozólag igen hézagos forrásokra tekintettel természetesen az európaiak megjelenéséig terjed ez a fejezet. Számos korábbi időponttal kapcsolatos állapotra ugyanis csak az ott találtakból tud visszakövetkeztetni a tudományos kutatás. Ebben az első fejezetben ismerteti a szerző a vikingek felbukkanását: az őslakossággal való első, bizonyított európai érintkezést. Miként a későbbi indián hagyományokból, e vonatkozásban a grönlandi sagákból és Vörös Erik sagájából is bőségesen merít a szerző.

A második fejezet foglalkozik a XVI. században érkezett európai harcosokkal. Bemutatja a katonává válás folyamatát, az áthajózást, az első vállalkozásokat, az őslakossággal való első ütközéseket, a megtelepedés kezdetét és az e területek vonatkozásában is jól felismerhető aránylátat. A továbbiakban önálló rész foglalkozik Új-Franciaország haderejének megteremtésével, a francia szakállas-puskások és muskétások áthajózásával, a kereskedelmi társaságok embereinek felfegyverzésével, az első állandó gyarmati települések őrszésének megszervezésével, az irokézekkel és huronokkal vívott első háborúkkal. A negyedik fejezet részletezi a francia királyi csapatok növekvő mértékű áthajózását, az első kanadai francia erőd felállítását, a sikeres francia katonai előrenyomulást, a királyi helyőrségek mellett kanadai milíciakötélékek felállítását, szabadcsapatok szervezését és a kereskedők felfegyverzését, valamint a fő kormányzói testőrség létrehozását a XVII. század folyamán.

Kitér a feldolgozás az angol és holland megjelenésre és a már jelen volt franciákkal való első fegyveres összefüggésekre is. Erre tekintettel az ötödik fejezet foglalkozik Kanada megvédésének francia stratégiájával, a haditengerészeti szabad századok szervezésével, a felszereléssel, felkészítéssel, harcbavetéssel. Részletezi a szerző, mennyire lehetetlen volt a korábbi európai harcászati elvek alkalmazása, miként vált szükségessé egy új kanadai

(francia) harcászati megteremtése. Kitér a szövetségessé tett indián lakosság felszerelésére, felkészítésére, harcba küldésére is. Bemutatja továbbá a kor legnevesebb hadvezéreit, akik mesterien alkalmazták a nagy távolságból végrehajtott rajtaütést. Jelentős részt szentel a szerző a kanadai (francia) milícia fejlődéstörténetének, bemutatva az egyes milíciatípusokat és alkalmazási lehetőségeiket. Ezt követően részletezi az Új-Anglia felől 1690-ben újra bekövetkező támadás visszaverését, a francia–angol békekötést, majd a XVIII. század elején újra kirobbant gyarmati összecsapást és újabb francia sikert. Önálló alfejezet foglalkozik Új-Franciaország katonai megszervezésével és mindennapi életével. E kevésbé ismert katonai hatalom minden részletben megelevenedik a könyv lapjain. Az olvasó megismerheti a felső hadvezetés szervezését, a csapatok összetételét, létszámviszonyait, felszereltségét, kiképzését, a terepberendezést és az azt végző mérnökök tagolását, működését, a haditengerészeti és partvédő erők együttműködésének lehetőségeit, az elhelyezést, az ellátást és még sok más részkérdést.

Az önálló hatodik fejezet bevezetőként az Atlanti-óceán melletti területek hadszervezésével foglalkozik, mivel Újföld és Acadia viszonyai jelentősen eltértek Új-Franciaországaitól. Ezt követően a spanyol „örökösödési” háború újvilágbeli következményeire tér rá, amelyek közül leglényegesebb e területek angol fennhatóság alá kerülése volt, néhány kisebb sziget kivételével. A szerző itt tér rá a brit gyarmatok haderejének ismertetésére, majd a további angol–francia háborús összecsapásokkal folytatja a történelemidézést. A záró hetedik fejezet mutatja be a XVIII. század közepi kanadai hadberendezkedést. Ennek keretében kerülnek szóba az újabb indián háborúk, valamint az 1744-ben újratekintődött angol–francia háború egyes fázisai. Ezek ábrázolásával zárul a kanadai hadtörténelmi összefoglalás első kötete.

René Chartrand jelentős hadtörténész-kollektív kutatási eredményeinek bevonásával készítette el rendkívüli fontosságú szintézisét. A sokoldalú támogatás az első kötet minden lapján megnyilvánul. Visszatükröződik a jegyzetapparátusban, a forrás- és irodalomjegyzékben és a gazdag illusztrációs anyagban ugyanúgy, mint a főbb kronológiai adatok összeállításában és a gondos névmutatóban. Mindez nemcsak a kötet könnyebb kezelését, hanem a további tájékozódást is erősen megkönnyíti minden érdeklődő számára, aki szeretne elmélyülni Kanada hadtörténetében.

Zachar József